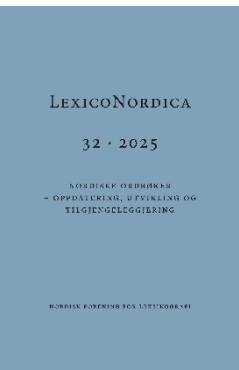

LexicoNordica

Titel:	Revisjonen av Bokmålsordboka og Nynorskordboka: oppdatering og tilpasning av ordbøkene til en ny tid	
Forfatter:	Bente Selback, Klara Sjø, Knut E. Karlsen & Sturla Berg-Olsen	
Kilde:	LexicoNordica 32, 2025, s. 131-153	
URL:	https://tidsskrift.dk/lexn/issue/archive	

© 2025 LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for bruk af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Revisjonen av *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*: oppdatering og tilpasning av ordbøkene til en ny tid

Bente Selback, Klara Sjø, Knut E. Karlsen & Sturla Berg-Olsen

This article outlines the work done between 2018 and 2024 to revise and upgrade the two Norwegian standard dictionaries. We discuss the motivation for the project and its execution, focusing on how tasks and workflow were adjusted along the way in light of unexpected challenges. The two dictionaries were revised in parallel, and unmotivated differences between them were levelled out. Practically all existing entries were adjusted and many new ones added. The project also resulted in a new and modernised website for the dictionaries, developed to meet the needs of the users, as well as a new editing platform.

1. Ordbøkene, historien og behovet for revisjon

Bokmålsordboka (BOB) og *Nynorskordboka* (NOB) er to enspråklige ordbøker som i dag begge inneholder mellom 90 000 og 100 000 artikler. De eies i fellesskap av Universitetet i Bergen (UiB) og Språkrådet. Artiklene i ordbøkene gir fullstendig oversyn over rettskrivningsnormene for bokmål og nynorsk, dvs. at de viser alle skrivemåter og bøyingsformer som er tillatt i de to offisielle normene. Utvalget av oppslagsord, betydninger og brukseksempler gjenspeiler bruken i norske allmennspråklige tekster på 2020-tallet og ca. 50 år tilbake i tid. Ordbøkene ble opprinnelig publisert på papir, men er i dag bare tilgjengelige digitalt, på nettstedet *ordbokene.no*.

Fra 2018 til 2024 gikk ordbøkene gjennom en grundig og svært påkrevd innholdsrevisjon som berørte alle artikler fra A til Å. I prosjektperioden ble ordbøkene modernisert på flere måter.

I første omgang gjaldt det selve innholdet: Mange nye oppslagsord ble tatt inn, og umotiverte forskjeller mellom de to ordbøkene jevnet ut. I tillegg besluttet en underveis i prosjektperioden å gjøre gjennomgripende endringer i brukergrensesnitt, design og funksjonalitet for å møte brukernes behov og oppfylle krav til universell utforming av nettsider. Nedenfor gjør vi greie for hvorfor det var helt nødvendig med en stor revisjon av ordbøkene. Vi skildrer hvordan revisjonen ble gjennomført, og hvilke resultater som ble oppnådd, men nevner også noen oppgaver som står igjen etter at revisjonen er fullført. Det ble tidlig klart at den opprinnelige prosjektplanen ikke tok høyde for en del endringer som var helt påkrevd dersom ordbøkene fortsatt skulle være relevante verktøy for brukerne, og det førte til at det måtte gjøres omprioriteringer underveis. Vi viser hvordan Revisjonsprosjektet ble brukt til å bygge opp et leksikografisk fagmiljø så å si fra bunnen av ved UiB. Mot slutten av artikkelen tar vi opp noen erfaringer som kan ha overføringsverdi for andre lignende prosjekter.

1.1. Historien

Dagens BOB og NOB kan spore historien sin tilbake til *Innstilling om språksaken*, som ble lagt fram i 1966 for Kirke- og undervisningsdepartementet av Vogtkomiteen. Mandatet til komiteen var «å ta opp til drøfting heile språksituasjonen i landet og gjera framlegg om tiltak som komitéen meiner kan tena til å ta vare på og utvikla vår norske språkarv» (KUD 1966:3). Bakteppet var den turbulente språkstriden i 1950- og 1960-årene, med konflikter mellom tilhengere av bokmål/riksmål og nynorsk og også innenfor hver av disse leirene. Komiteens innstilling inneholdt blant mye annet en statusbeskrivelse av det norske ordboklandskapet, og den pekte på det som ble ansett som et primærbehov: «Det som i dag trenges kanskje mere enn noe annet, er gode, praktiske ettbinds ordbøker til overkommelig pris for bokmål og nynorsk,

eventuelt for begge språkformer under ett.» (KUD 1966:13). Slike ettbinds enspråklige ordbøker med informasjon om rettskrivning, men også med definisjoner og brukseksempler, var mangelvare i Norge. En hadde på den ene side store litterære og vitenskapelige ordbokverk som *Norsk riksmålsordbok* (Knudsen & Sommerfelt 1937–1957) og *Norsk Ordbok*, og på den annen side et villnis av mindre ordlister, gjerne til skolebruk, som bare gav informasjon om rettskrivning og bøyning. På bokmålssiden stod *Tanums store rettskrivningsordbok* (Sverdrup & Sandvei 1961) i en særstilling med sine 460 sider, men heller ikke den inneholdt særlig mye mer enn rettskrivnings- og bøyningsinformasjon. I 1974 begynte arbeidet med å redigere nye ordbøker for bokmål og nynorsk ved det nylig opprettede Norsk leksikografisk institutt ved Universitetet i Oslo (UiO), med både faglig og finansiell involvering fra Norsk språkråd, som også hadde blitt etablert som resultat av Vogtkomiteens innstilling.

De to ordbøkene ble redigert av hver sin redaksjon, men arbeidet var til en viss grad koordinert: Nynorskredaksjonen begynte på begynnelsen av alfabetet, bokmålsredaksjonen midt i alfabetet, og så byttet en manus ved halvgått løp (Rauset 2019:156). Utgivelsen av disse «tvillingordbøkene» i 1986 var en storhendelse. Ordbøkene var etterspurt og måtte snart trykkes opp i flere opplag.

Det kom nye utgaver av begge ordbøkene i de påfølgende ti-årene: BOB fikk sin 2. utgave i 1993 og 3. utgave i 2005, mens NOB kom ut i 2. utgave i 1993, 3. utgave i 2001 og 4. utgave i 2006. De nye utgavene var oppdatert i henhold til de siste rettskrivningsvedtakene, og det ble også gjort visse andre endringer, som retting av feil og opptak av nye oppslagsord. I store trekk forble likevel både lemmalistene og den redaksjonelle teksten uendret.

Allerede i 1994 ble ordbøkene gjort gratis tilgjengelige i digital versjon på internett. Funksjonaliteten var enkel, men det er verdt å merke seg at en allerede fra starten av gav brukerne mulighet til å søke i begge ordbøkene på én gang. Som Hoel (2010:10) skrev i en

anmeldelse av en nyoppusset versjon av nettsidene, var det både pedagogiske og språkpolitiske grunner til dette parallellsøket: En ville vise fram begge de norske skriftnormalene og ikke minst synliggjøre nynorsken som det minst brukte av de to språkene. I tiden etter 2000 framstod nettversjonen av ordbøkene i stadig større grad som det primære produktet. De store endringene i nynorskrettskrivningen som ble vedtatt i 2012, førte f.eks. ikke til noen ny papirversjon av NOB; i stedet ble endringene implementert i nettutgaven.

1.2. Status i 2017 og prosjektsøknaden

I 2016 overtok UiB den rollen UiO inntil da hadde hatt som deleier og prosjektpartner med redaksjonelt ansvar for ordbøkene (den andre prosjektpartneren var og er Språkrådet). Da status ble gjort opp i 2017, ble det åpenbart at ordbøkene sårt trengte både en innholdsrevisjon og en ansiktsløftning. Det hadde riktig nok skjedd noen framskritt i de foregående årene: Ordbøkene var blitt koblet til Norsk ordbank – to databaser som inneholder fullstendig informasjon om normeringsstatus og bøyningsformer for et stort antall lemmaer. Det betydde at informasjon om skrivemåter og bøyning i ordbøkene ble hentet fra ordbanken. En hadde også ekspandert en del av de forkortelsene som var arvet fra papirordbøkene, og det var gjort et arbeid med å trekke ut faste uttrykk som søkbare sublemmaer. Likevel var strukturen i ordbøkene i stor grad fortsatt tilpasset papirmediet, og både brukergrensesnittet på nettsiden og redigeringsverktøyene var teknisk utdatert. Parallellvisningen av de to ordbøkene på nettsiden gjorde det dessuten lett å legge merke til at det var mange umotiverte forskjeller mellom BOB og NOB, noe mange brukere syntes var forvirrende.

For Språkrådet, som er statens forvaltningsorgan i språkspørsmål og har ansvar for forvaltningen av rettskrivningsnormene for norsk, er ordbøkene svært viktige kanaler for formidling

av normene og av godt og korrekt språk. På bakgrunn av dette la Språkrådet i budsjettøknaden sin til Kulturdepartementet for 2018 inn en søknad til et prosjekt for en større revisjon av BOB og NOB. Prosjektøknaden (Språkrådet 2017) listet opp hele 14 oppgaver som skulle løses, med særlig vekt på samkjøring av lemmalistene, opptak av nye oppslagsord og revisjon av definisjonstekst. Prosjektarbeidet skulle skje ved UiB, der det i løpet av prosjektet også skulle bygges opp et leksikografisk fagmiljø. Planen la opp til en tidsramme på 5,5 år. Søknaden resulterte i en bevilgning på statsbudsjettet for 2018 som gjorde det mulig for prosjektet å starte opp 1. september det året med fem fast ansatte leksikografer. Gjennom hele prosjektperioden var det Kulturdepartementet¹ som hovedsakelig stod for finansieringen, med en bevilgning på mellom 5 og 6 millioner kroner årlig (Rauset 2025:24–25).

2. Gjennomføringen av revisjonen

I prosjektøknaden var det lagt noen føringer som fikk følger for hvordan arbeidet ble lagt opp. For det første var det bestemt at ordbøkene ikke lenger skulle komme ut på papir, men være rene nettordbøker. For det andre var det fra nå av én redaksjon som skulle jobbe med begge ordbøkene parallelt. Denne organiseringen ble valgt fordi redaktørgruppa var så liten at det i praksis ville være vanskelig å dele den i to, men like viktig var hensynet til de oppgavene som skulle løses. Et sentralt mål var å gjøre de to ordbøkene likere hverandre i lemmautvalg og artikkelstruktur, og da var det mest hensiktsmessig at de samme redaktørene arbeidet med begge ordbøkene. Arbeidet ble derfor lagt opp slik at ordbøkene ble delt inn i alfabetstrekk kalt bolker, og den samme personen redigerte den samme bolken i begge ordbøkene samtidig.

Høsten 2019, altså ett år etter at arbeidet startet opp, ble det

1 I 2022 omdøpt Kultur- og likestillingsdepartementet.

gjort opp en foreløpig status. Da viste det seg at redaksjonen ikke en gang var i nærheten av å nå arbeidsmålet for det første året. Under halvparten av de planlagte bolkene var ferdig redigert. Hva gikk galt?

Prosjektsøknaden var svært ambisiøs. Det var lagt opp til at revisjonen skulle omfatte mange oppgaver: Lemmalistene i BOB og NOB skulle samkjøres, den nye rettskrivningen fra 2012 skulle gjennomføres i hele NOB, nye oppslagsord skulle tas inn i begge ordbøkene, gamle artikler som manglet tilstrekkelig grunnlag i nyere tekst, skulle avpubliseres, definisjonstekstene skulle revideres, alle brukseksempler skulle gjennomgå og gjøres representative og tidsmessige, tomme artikler skulle få definisjon eller avpubliseres, bøyningsopplysningene for adjektiver måtte samordnes mellom de to ordbøkene, etymologiene skulle revideres, uttaleopplysninger skulle systemiseres, det skulle ryddes i visning og bruk av alternative rettskrivningsvarianter, og søket måtte forbedres slik at brukerne oftere fikk treff selv om de stavet oppslagsordet feil. I tillegg til dette skulle et fagmiljø i leksikografi bygges opp fra grunnen av ved UiB (Språkrådet 2017).

Redaksjonen bestod av flere erfarne redaktører, men noen var også nye på dette fagfeltet, og det gikk en del tid med til opplæring. Det tok tid før de nye redaktørene kom opp i det redigeringstempoet som det var lagt opp til. Det viste seg dessuten at det administrative arbeidet med å drive et så stort prosjekt og bygge opp et fagmiljø var større enn antatt, og dermed ble det mindre tid til selve bolkrevideringen.

I starten gikk det med mye tid til å trenge inn i og forstå tidligere praksis i to ordbøker som hadde hatt forskjellige redaksjoner og litt forskjellig redigeringspraksis. Den nye redaksjonen måtte utarbeide retningslinjer for hvordan den ønsket å arbeide videre, og skrive en redigeringshåndbok underveis.

Det var også en del tekniske utfordringer. Redigeringsprogrammet var gammelt og fungerte dårlig, noe som gjorde at selv

enkle arbeidsoperasjoner tok lang tid. Mye tid ble brukt på å ta omveier eller finne nødløsninger for å komme rundt de tekniske utfordringene. I tillegg viste det seg at det var nødvendig med en ny visningsside og en helt ny datainfrastruktur, og dette var det ikke tatt høyde for i søknaden (se avsnitt 3.1).

En av hovedoppgavene i revisjonen var å utjevne forskjeller mellom de to ordbøkene i de tilfellene der de ikke skyldtes faktiske forskjeller mellom bokmål og nynorsk. Ingen hadde erfaring med en slik parallellredigering av to ordbøker fra før, og tidsestimatet i søknaden, som baserte seg på testredigering av én ordbok, var for optimistisk. Da arbeidet kom i gang, viste det seg raskt at samkjøringen av ordbøkene var en svært omfattende oppgave. Forskjellene i både lemmautvalg og artikkelstruktur var større enn noen hadde forestilt seg, og flertallet av artiklene måtte endres på en eller annen måte (Selback 2020).

2.1. Prioriteringer og tiltak

Ett år inn i prosjektperioden var det tydelig at det ikke ville være mulig å gjennomføre alt som stod i søknaden, med de økonomiske ressursene og på den tiden redaksjonen hadde til disposisjon. Det var nødvendig å gjøre klare prioriteringer. Hva var viktigst, og hva kunne kuttes helt eller delvis? Det ble gjennomført flere møter både innad i redaksjonen og mellom redaksjonen og Språkrådet, og en kom i fellesskap fram til noen prinsipper for hvordan det skulle prioriteres:

- Brukerne og deres behov var det viktigste.
- De tre hovedoppgavene som var framhevet i søknaden (se avsnitt 1.2), skulle ha førsteprioritet.
- Det måtte kuttes i noe som gav en reell tidsbesparelse.
- Det var bedre å kutte noen klart definerte oppgaver som en kunne gjenoppta på et senere tidspunkt, enn å gjøre alt litt halvveis.

Med utgangspunkt i disse prioriteringene ble det satt i verk konkrete tiltak. Bolkredigeringen fikk strammere tidsstyring slik at redaktørene bare kunne gjøre det som var mulig innenfor en tilmålt tid for hver bolc. De viktigste oppgavene var å utjevne forskjeller mellom de to ordbøkene, oppdatere definisjoner og eksempler i de eksisterende artiklene og legge til nye oppslagsord. Det ble besluttet at arbeid med etymologier og uttale skulle nedprioriteres. Det ble ryddet litt i dem slik at de var rimelig like i begge ordbøkene, men ellers ble arbeidet satt på vent. Dette var smertefulle kutt, men disse oppgavene var så omfattende at det var nødvendig for at prosjektet ellers skulle kunne fullføres.

Språkrådet tok på seg alt arbeid med sluttkontroll av bolkene for å redusere arbeidsbyrden for redaksjonen (jf. avsnitt 4). Staben ble dessuten styrket med flere redaktører og vitenskapelige assistenter i perioder der det eksisterende budsjettet tillot det. Utviklingen av et nytt redigeringsprogram ble framskyndet, slik at det ble mulig å arbeide mer effektivt.

3. Tilpasning av ordbøkene

3.1. Tekniske tilpasninger

Som nevnt var det stort behov for en ny datateknisk løsning på grunn av utdatert teknologi, manglende dokumentasjon og delvis manglende kildekode. Det var derfor nødvendig å utvikle en helt ny IT-arkitektur, og dermed et nytt redigeringsgrensesnitt for leksikografene. Det var også ønske om et nytt brukergrensesnitt av flere grunner. Blant annet oppgav en del yngre brukere (Rauset 2022a:98) at den gamle visningen framstod som gammeldags, og at de heller valgte å bruke andre ordbokressurser. Det var problematisk, siden andre ressurser ikke nødvendigvis gir korrekt informasjon om rettskrivningsnormene. Stadig flere søk ble gjort

på mobiltelefoner og andre små skjermer (per 2025 er omtrent halvparten av søkene gjort fra mobiltelefon), så det var behov for et adaptivt system til bruk på mange ulike enheter. Dessuten var nettsiden meldt inn for manglende universell utforming for blinde og svaksynte til Diskrimineringsnemnda, et nøytralt forvaltningsorgan som avgjør klager som gjelder diskriminering, trakassering og gjengjeldelse. Design- og teknologibyrået Netlife (nå Tre Bergen) ble hyret inn for å lage en ny brukernettside (se Rauset 2022a:99).

For å finne ut om ordbøkene innfridde brukernes krav og forventninger, laget redaksjonen i samarbeid med Netlife en undersøkelse som ble presentert på brukersiden i november–desember 2021 og igjen etter overgang til ny side, i mars 2022 (Rauset 2022a:109ff.). De to undersøkelsene hadde ca. 700 respondenter hver gang. Målet med undersøkelsen var primært å se om brukerne fikk gjort den oppgaven de kom til nettsiden for å gjøre, men redaksjonen bad også om informasjon om hvilken gruppe respondentene tilhørte (elev, skribent, språkinteressert o.l.), og om språkbakgrunn. Det gav redaksjonen bedre forståelse av hvem brukerne var, og hvilke behov de hadde, og dette la redaksjonen til grunn i utviklingen av nettsiden og innholdet i ordbøkene.

3.2. Ny brukerside

Den nye brukersiden ble presentert i januar 2022. Siden har et mer pedagogisk oppsett med større skrift og mer luft mellom artikkeldelene. De ulike delene av artiklene har fått lett forståelige overskrifter som «Betydning og bruk», «Eksempler» og «Opphav». Hver definisjon og hvert eksempel føres opp på en ny linje (se figur 1 og figur 2). Forkortelser i definisjonsteksten er skrevet fullt ut, og grammatiske forklaringer er holdt til et minimum og basert på terminologien som brukes i skolen.

gardin **gardin m1, f1, n3** (gjennom tysk, fra latin) forheng framfor vindu
trekke for, fra gardenene / bak nedrullede gardiner / rullegardin, tyllgardin

Figur 1: Artikkelen *gardin* i *Bokmålsordboka* før revisjonen.

Brukerundersøkelsene viste at bøyningsinformasjon var svært sentral for brukerne. Normen i både bokmål og nynorsk gir svært mange valgmuligheter, og ett enkelt ord kan ha flere normerte former, både når det gjelder skrivemåte og bøyning. En av de viktigste oppgavene BOB og NOB har, er å vise alle disse mulighetene. I den gamle visningen var hvert oppslag markert med en bøyingskode, f.eks. m1, f1 og n3 (se figur 1). For å få se hele bøyingsmønsteret måtte en klikke på denne koden. Dette var lite intuitivt, og spørsmål til redaksjonen om bøyingsmønster viste også at denne funksjonaliteten i liten grad var kjent. I den nye visningen (se figur 2) var bøyningstabellene gjort større og mer pedagogiske, og de viste alle de tillatte formene ordet kan ha. Brukeren kan selv velge i visningen om hen alltid vil vise bøyningstabellene eller ikke, men dersom de velges vekk, er de lett tilgjengelige ved å klikke på «Vis bøyning».

Brukeren kan også velge om hen vil søke i oppslagsord, med bøyde former eller i fritekst, som gir treff i alt innhold i artiklene. Dersom et søk ikke gir treff i noe oppslagsord, men gir treff i en bøyde form av et ord, får brukeren beskjed om det. Hen får også forslag om «liknende oppslagsord» basert på Levenshtein-avstand, som måler forskjellen mellom søkestrengen og mulige oppslagsord og velger de oppslagsordene som har lavest avstand, altså færrest forskjeller. Mange brukere har en oppfatning av at ord som ikke står i ordbøkene, ikke er akseptable. Dersom det ikke er treff på noe som oppfattes som en sammensetning, får en derfor nå opp denne teksten: «Merk at det er talløse kombinasjonsmuligheter av

gardinSUBSTANTIV *hankjønn, hunkjønn eller intetkjønn* (m1, n., f1)

<i>kjønn</i>	entall		flertall	
	<i>ubestemt form</i>	<i>bestemt form</i>	<i>ubestemt form</i>	<i>bestemt form</i>
hankjønn	<i>en</i> gardin	gardenen	gardiner	gardinene
hunkjønn	<i>ei/en</i> gardin	gardina		
intetkjønn	<i>et</i> gardin	gardenet	gardin, gardiner	gardina, gardinene

OPPHAV gjennom tysk; fra middelalderlatin *cortina***BETYDNING OG BRUK**

forheng framfor vindu

Eksempel*trekke for gardinene;**trekke fra gardinene;**sitte bak nedrullede gardiner*som etterledd i ord som blondegardin, fortrekksgardin, rullegardinFigur 2: Artikkelen *gardin* i *Bokmålsordboka* etter revisjonen.

sammensatte ord på norsk, og mange slike ord er derfor ikke tatt med i ordbøkene.»

3.3. Revisjon av innholdet

Som nevnt var størstedelen av innholdet i ordbøkene ved starten av revisjonen minst 30–40 år gammelt. For at de skulle framstå som moderne standardordbøker, var det behov for både å oppdatere med nye lemma og legge til nye betydninger i eksisterende artikler. Dessuten ble gammeldags språkbruk i definisjoner og eksempler erstattet med mer moderne og tilgjengelige formuleringer. Rene synonymdefinisjoner i de gamle artiklene ble i stor grad utvidet. For eksempel har artikkelen *flørte*, der verbet tidligere var

definert med de lavfrekvente synonymene *kokettere* og *kurtisere*, nå realdefinisjonen *gjøre uforpliktende erotiske tilnærmelser* i tillegg til synonymene.

Flere av artiklene framstod som problematiske sett med moderne øyne, særlig artikler knyttet til etnisitet og funksjonsnedsettelse (se Lyse & Svardal 2020). Derfor arbeidet redaksjonen mer systematisk med noen av disse artikkelgruppene. En redaktør kunne for eksempel få ansvar for å arbeide med en gruppe ord som berørte de nasjonale minoritetene i Norge, eller ord som omhandlet kjønn og kjønnsinkongruens. Settet av artikler ble så lagt fram for alle redaktørene og diskutert i plenum. På den måten ble artiklene mer enhetlig behandlet, og lenkene i de ulike definisjonene fulgte samme logikk.

Det var en viktig arbeidsoppgave å omarbeide brukseksempelne slik at de ble språklig og kulturelt oppdatert. Antallet eksempler har under revisjonen økt til langt mer enn det dobbelte, og de er utvidet til å inneholde flere bøyde former og mer fullstendige setninger.

Redaksjonen var klar over at kjønnsbalansen i eksemplene ikke var optimal. I 2020 ble det utført en undersøkelse som viste at *han* var klart mer brukt enn *hun* i begge ordbøkene. I eksempler med et personlig pronomen i tredje person entall opptrådte *han* i 65 % av tilfellene i BOB og i 60 % i NOB. Ved avslutningen av prosjektet utgjorde andelen henholdsvis 54 % og 50 %. Aadlands undersøkelse (2025) viser også at ordbøkene har blitt mindre stereotype i løpet av revideringsprosessen. Fordi BOB og NOB vises parallelt, har redaktørene gjerne brukt *han* i én ordbok og *hun* i den andre, slik som i artikkelen *game*, der eksempelet i BOB er *jenter som gamer*, mens det i NOB er *mange gutar gamar kvar dag* for å vise at det å game ikke nødvendigvis er knyttet til kjønn.

3.4. Andre tilpasninger

Brukerundersøkelsene viste at ordbøkene hadde ca. 20 % brukere som ikke hadde norsk som morsmål, mens bare et fåtall oppgav at de gikk på norskopplæring. Det var overraskende for redaksjonen at antallet brukere som ikke hadde norsk som førstespråk, var så høyt, og at brukergruppa var så variert. I tillegg til fokuset på brukere under utdanning var dette styrende for en del prinsipper som ble lagt til grunn for definisjonsutformingen. Det var ønskelig med lettere tilgjengelig språk i artiklene, med færre forkortelser og mindre fagspråk. Dessuten ønsket redaksjonen å ha flere eksempler og arbeidet bevisst med å legge til flere faste uttrykk. Tidligere tomme artikler – som hovedsakelig ble brukt for å vise sammensetningsrekker – fikk definisjoner og eksempler. I tillegg arbeidet redaksjonen systematisk med noen ord i ordklassene determinativ og subjunksjoner. Disse to ordklassene er relativt nye i den norske skolegrammatikken, og de er kompliserte, særlig for innlærere. Redaksjonen valgte derfor å arbeide med dem systematisk slik at de fikk en enhetlig framstilling (se også Sjo 2025).

3.5. Funksjon for oversettelse mellom bokmål og nynorsk

I norsk skole må alle lære å skrive både bokmål og nynorsk, og i offentlig forvaltning må en også forholde seg til begge skriftspråkene. En av de funksjonene som har vært svært mye etterspurt både av lærere, elever og ansatte i offentlig sektor som skriver mye, er en oversettelsesfunksjon mellom nynorsk og bokmål. Funksjonen viser kuraterte forslag for ord i den andre ordboken dersom det ikke finnes et ord med identisk skrivemåte. Denne funksjonen ble implementert i ordbøkene i 2024 og ble raskt svært populær.

Bokmålsordboka 1

hensette

VERB (verb)

Vis bøyning ▾

BETYDNING OG BRUK
anbringe (1) på et bestemt sted;
plassere, sette

Eksempel
sykler skal hensettes på anvist sted;
føle seg hensatt til en fjern fortid;
hensette seg i beruset tilstand

Del Siter Artikkelside

Nynorskordboka 0

Mogleg omsetjing

Klikk på forslaga under og vurder ut frå samanhengen om nokon av dei er brukande. Forslaga er hovudsakleg basert på omsetjingsprogrammet Apertium. Hugs at omsetjingar frå slike program kan vere mangelfulle.

- plassera/plassere
- etterlata/etterlate
- setja/setje/setta/sette

Liknande oppslagsord:

- hærsette
- innsette
- resette
- anisette
- avsette

Figur 3: Oversettelsesforslag på nynorsk for ordet *hensette*.

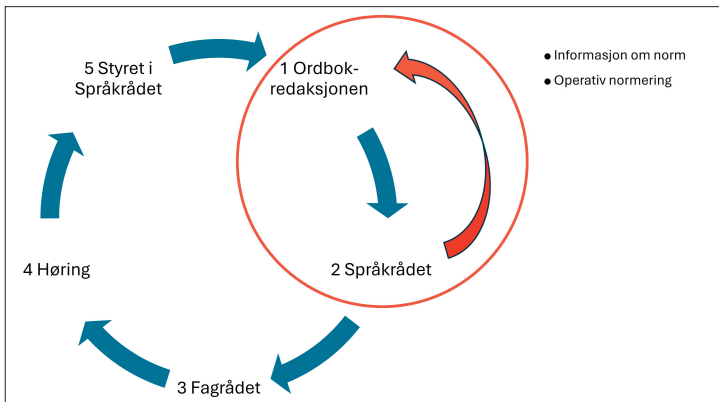
4. Språkrådets rolle

I Norge er de offisielle skriftnormalene for bokmål og nynorsk gitt av staten, og BOB og NOB er myndighetenes viktigste verktøy for å formidle informasjon om rettskrivningen i norsk. En viktig del av Språkrådets rolle i Revisjonsprosjektet har dermed vært å fastsette korrekt skrivemåte og bøyning for ord i tillegg til å veilede om gjeldende norm ved å vise til tidligere vedtak og konsekvenser av slike vedtak. Normeringsveiledningen og den utvidede sluttkontrollen av ordbokmanuset (jf. avsnitt 2.1), der tre til fire medarbeidere i Språkrådet med leksikografisk kompetanse kvalitetssikret ordbokbolkene på bred basis før publisering, gjorde at Språkrådets innsats i prosjektet ble større enn først planlagt (jf. Rauset 2025).

4.1. Normering – fra innspill til ordbok

Mange av spørsmålene ordbokredaksjonen reiste, krevde ikke normering i det hele tatt, men snarere ferdighet i å finne fram i kilder som inneholder informasjon om tidligere normering. Stør-

stedelen av sakene som faktisk krever normering, blir løst gjennom det som kalles *operativ normering*. Det betyr at normkildene ikke gir klare svar, men at det likevel er mulig å «resonnere seg fram til svaret ut fra normeringsprinsippene, parallelle tilfeller og logikken i språkssystemet» (Språkrådet 2021). Så lenge en holder seg på dette nivået (innenfor sirkelen, jf. figur 4), kan spørsmål avklares raskt. Dersom det derimot er behov for en mer prinsipiell vurdering av sakskomplekset, blir saken sendt videre til fagrådet for normering og språkbobservasjon i Språkrådet. Det er en langt mer omfattende prosedyre, for dersom en normeringssak først blir behandlet i fagrådet, impliserer det at saken skal ut på allmenn høring (sv. *remiss*) før endelig vedtak i styret i Språkrådet. Dette er en prosess som både tar tid og krever ressurser i form av saksutgreiing om normhistorie, bruk osv.

Figur 4: Gangen i normeringen av norsk skriftspråk.

Ett av de over tusen spørsmålene som ble meldt inn, gjaldt normering av ordet *kaskett/kaskjett* 'hodeplagg med skjerm, ofte brukt som uniformslue'. Redaktøren registrerte at ordet hadde ulik normering i bokmål og nynorsk, og det skulle en ikke vente i et importord som dette. Videre viste redaktøren til at det fantes et

vedtak fra 1995 som sa at skrivemåten skulle være *kaskett* i bokmål, mens det ikke fantes noe vedtak for nynorsk. Språkrådet bekreftet at saken måtte til behandling i fagrådet med saksutgreiing, allmenn høring og nytt vedtak i styret i Språkrådet.

Ordningen med høring av rettskrivningsendringer ble innført i 2021, og praksisen er at det blir gjennomført én høringsrunde i året. Tanken bak allmenn (offentlig) høring er at forvaltningen (sv. *statsadministrationen*) skal opplyse saker så godt som mulig før avgjørelser fattes. Når saker blir sendt på høring, får innbyggere, organisasjoner, næringsliv og andre forvaltningsorganer mulighet til å si sin mening og føre kontroll med hvordan forvaltningen gjør jobben sin.

Saken om skrivemåten av *kaskett*/*kasjett* var del av høringsrunden i 2023. Med grunngivelse i bruk, uttale og regler for normering av importord var forslaget fra Språkrådet at ordet skulle ha lik normering i bokmål og nynorsk med valgfri skrivemåte *kasjett* eller *kaskett*. Etter høringsrunden ble høringssvarene vurdert. Det kom ingen vesentlige innvendinger til forslagene om ny normering av dette ordet. Forslaget gikk uendret til styret og ble vedtatt ca. 16 måneder etter at redaktøren meldte inn saken. Da kunne nynormeringen gjøres kjent for ordbokbrukerne gjennom oppdatering av nettversjonen.

5. Forskning og fagmiljøbygging

Et av elementene i prosjektsøknaden (Språkrådet 2017) var å bygge et nytt fagmiljø for leksikografi. Redaktørene har hatt sin arbeidsplass ved og vært knyttet til fagmiljøene ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier ved UiB. Å være tilknyttet et større faglig miljø har vært en fordel og et gode for redaktørene.

Redaktørene i prosjektet hadde ulik bakgrunn og kompetans, og erfaringen med praktisk leksikografi varierte mye. De har

kunnet dra veksler på hverandres spesialkompetanse og lære av hverandre. Samarbeidet med Språkrådet, som hadde flere erfarne leksikografer som utførte sluttkontroll og svarte på normerings-spørsmål, bidro også med verdifull kompetanse.

Det har blitt avlagt to doktorgrader som er knyttet til det leksikografiske miljøet og direkte relevante for det leksikografiske arbeidet på UiB, Rausets i 2022 (Rauset 2022b) og Paulsens i 2024 (Paulsen 2024). En tredje stipendiat tilknyttet prosjektet startet i 2024 og skal etter planen være ferdig i 2028. Redaktørene har vært faglig aktive og deltatt på ulike relevante konferanser, og til sammen er det publisert 22 vitenskapelige artikler med utgangspunkt i Revisjonsprosjektet (for fullstendig oversikt se Rauset 2025). I 2020 ble faget LEX200, et emne i leksikografi, holdt for første gang, og redaktørene har også vært gjesteforelesere på flere andre kurs innen lingvistikk, nordisk og norsk som andrespråk.

Redaktørene har vært aktive formidlere av arbeidet sitt for eksempel med opptredener i radio og fjernsyn, besøk hos skoleklasser og foreninger og ellers både muntlig og skriftlig gjennom formidling i en rekke ulike kanaler. Redaksjonen ved Revisjonsprosjektet ble tildelt Det humanistiske fakultets formidlingspris 2023 for dette arbeidet.

6. Læringspunkter

Vi kan slå fast at det ble brukt for få ressurser på å holde BOB og NOB oppdatert etter førsteutgivelsen i 1986. Selv om det ble gjort visse oppdateringer i de påfølgende utgavene, klarte en ikke å holde tritt med endringene i språket og i brukergruppa. Da Revisjonsprosjektet kom i gang, var det derfor svært mange oppgaver å løse, og prosjektet fikk preg av å være et skippertak. Brukerne er helt klart bedre tjent med en løpende oppdatering av alle opplysningene i ordbøkene. I denne typen ordbøker er det særlig viktig

at innholdet framstår oppdatert og relevant. I praksis viste det seg at det bare var rundt 30 artikler i hver av ordbøkene som forble helt uendrede etter Revisjonsprosjektet. Det illustrerer behovet for fortløpende oppdateringer i ordbøkene, både med tanke på nye generasjoner ordbokbrukere og nye brukergrupper. Dersom en ordbok ikke vedlikeholdes fortløpende, må en regne med å bruke større ressurser på å gjøre innholdet tidsriktig.

Revisjonsprosjektets viktigste oppgaver var å tilføre nye oppslagsord, utjevne umotiverte forskjeller i lemmalistene mellom de to ordbøkene og oppdatere definisjonsteksten (jf. avsnitt 2.1). Disse oppgavene er fullført som planlagt. I prosjektets første fase ble det avdekket behov og ønsker som det ikke var tatt god nok høyde for i prosjektsøknaden. Det gjaldt behovet for ny redigeringsplattform for redaktørene, men ikke minst gjaldt det også krav og ønsker fra ordbokbrukerne. Ettersom oppmerksomheten rundt revisjonen økte i mediene og redaksjonen initierte brukerkontakt, ble det klart at det var nødvendig å investere større ressurser i å forbedre brukergrensesnittet både med tanke på design og funksjonalitet. I flere faser av revisjonen har brukere av ordbøkene fått mulighet til å uttale seg om ulike løsninger, og flere innspill har resultert i konkrete endringer (jf. Rauset 2022a og 2025). I framtiden bør trolig ordbokbrukerne i enda større grad få et ord med i laget, særlig når det gjelder informasjonsstruktur og visuelle skjerm-løsninger på pc og mobil. Selv om bruker-involvering er ressurskrevende og kan gå ut over tiden en har til det konkrete revisjonsarbeidet, er det trolig en god investering i alle ordbokprosjekter. Det er tross alt brukerne ordbøkene er til for.

I et så langvarig og omfattende revisjonsprosjekt vil det garantert oppstå uforutsette problemer det ikke er tatt høyde for i prosjektsøknaden, også større utfordringer som det kan kreve både tid og ressurser å løse. Generelt må det tas høyde for at sykdoms-fravær vil være merkbart i et lite og spesialisert arbeidsmiljø som

en ordbokredaksjon. Det er heller ikke enkelt å finne erstattere med riktig kompetanse ved fravær. Til dels kan en planlegge for det uforutsette ved å legge inn en buffer for merforbruk av tid og andre ressurser i prosjektplanen, men erfaringen viser at det er lett å være for optimistisk i planleggingsfasen. Som det kom fram i avsnitt 2.1, ble løsningen i dette prosjektet å skaffe seg rom ved å utsette noen av de planlagte oppgavene til driftsfasen etter prosjektslutt.

Prosjektet har vært et samarbeid mellom UiB og Språkrådet, der UiB har stått for gjennomføringen av revisjonsarbeidet, mens Språkrådet har vært prosjekteier med ansvar for normering og sluttkontroll av manus. Samarbeidet mellom UiB og Språkrådet har vært fruktbart og vist seg å fungere fint. Det betyr ikke at vi har vært enige i alle spørsmål og om alle prioriteringer, men en klar ansvarsfordeling og god rolleforståelse har likevel gjort at samarbeidet har fungert godt. For Språkrådets del har den interne leksikografiske kompetansen vært en styrke, helt fra utformingen av prosjektsøknaden. Den var også avgjørende for at Språkrådet kunne påta seg ansvaret for sluttkontrollen av manus underveis i prosjektperioden.

7. Framtidsperspektiv

Vi har sett at standardordbøker som BOB og NOB krever løpende oppdatering dersom de skal møte brukernes behov og ønsker og forbli relevante, samtidig som de skal fylle oppgaven som myndighetenes hovedkilde til informasjon til samfunnet og borgerne om gjeldende rettskrivning. Det betyr at det må settes av både menneskelige og økonomiske ressurser for å drive med feilretting, normoppdatering og lemmautvalg. Dessuten ble det underveis i prosjektet bestemt at visse oppgaver, for eksempel revisjon av etymologiske opplysninger, skulle utsettes til driftsperioden. Disse

oppgavene må nå prioriteres for at målene for Revisjonsprosjektet kan sies å være nådd.

Den trykte ordboka har utspilt sin rolle, i alle fall når det gjelder standardordbøker som NOB og BOB. I dagens samfunn er derfor en god digital infrastruktur helt avgjørende for at sluttbrukeren får et produkt som fungerer som planlagt. Det innebærer alt fra enkel, trygg og driftssikker digital tilgang til kildemateriale og funksjonell redigeringsplattform til en velfungerende pedagogisk god skjermlesning som fungerer godt på alle flater for en sammensatt brukergruppe.

Selv om nettsiden er videreutviklet i løpet av prosjektperioden, er det likevel oppgaver som gjenstår. Det gjelder blant annet videre utvikling av oversettelsesfunksjonen mellom bokmål og nynorsk. Det har også vært på tale å tilby en felles søkeportal med andre norske nettordbøker (etter mønster av for eksempel *svenska.se*), særlig når de andre ordbøkene som mottar offentlig støtte, oppfyller kravet om å vise de offisielle skriftnormalene i deres fulle bredde.

Ordbanken, de to databasene som inneholder opplysninger om skrive- og bøyningsmåter for ord i bokmål og nynorsk (jf. avsnitt 1.2), må vedlikeholdes og videreutvikles. Ordbanken er en avgjørende grunnlagsressurs, ikke bare for BOB og NOB, men også for andre ordbøker som henter informasjon om skrive- og bøyningsmåte derfra.

Avslutningsvis er det grunn til å understreke læringspunktet som gjelder brukerkontakt. Standardordbøkene BOB og NOB skal ikke dokumentere språket for framtidige generasjoner, men vise korrekt skrive- og bøyningsmåte av ord i allmennspråket med definisjoner for brukere i dag. Målet er at ordbøkene skal være nyttige ressurser for skolen, det offentlige og andre som trenger opplysninger om norsk innenfor skriftnormalene. Da må vi finne gode pedagogiske måter å presentere informasjonen på gjennom dialog med dem vi ønsker å nå.

Litteratur

Ordbøker

BOB = *Bokmålsordboka* (1986). Marit Ingebjørg Landrø & Boye Wangenstein (red.). Oslo: Universitetsforlaget. 2. utgave 1993, 3. utgave 2005. Nettversjon: Språkrådet og Universitetet i Bergen. <<https://ordbokene.no>> (mars 2025).

Knudsen, Trygve & Alf Sommerfelt (1937–57): *Norsk riksmålsordbok*. Oslo: Aschehoug.

NOB = *Nynorskordboka* (1986). Marit Hovdenak, Laurits Killingbergtrø, Arne Lauvhjell, Sigurd Nordlie, Magne Rommetveit & Dagfinn Worren (red.). Oslo: Det Norske Samlaget. 2. utgave 1993, 3. utgave 2001, 4. utgave 2006. Nettversjon: Språkrådet og Universitetet i Bergen. <<https://ordbokene.no>> (mars 2025).

Norsk Ordbok. Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet (1966–2016). Oslo: Det Norske Samlaget.

Sverdrup, Jakob & Marius Sandvei (1961): *Tanums store rettskrivningsordbok*. Oslo: Johan Grundt Tanum forlag.

Annen litteratur

Hoel, Jan (2010): Edle årganger i ny tapning. I: *Språknytt* 3, 10–11.

KUD (1966) = *Innstilling om språksaken fra Komitéen til å vurdere språksituasjonen m.v. oppnevnt ved kongelig resolusjon 31. januar 1964*. Oslo: Kirke- og undervisningsdepartementet.

Lyse, Gunn Inger & Terje Svardal (2020): «Den raude rase» og «negerfolk»: kontroversielle ord i *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*. I: *LexicoNordica* 27, 77–96.

Paulsen, Mikkel Ekeland (2024): *Å skille klinten fra hveten. Hvordan kan ordbokaktuelle sammensetninger identifiseres?* Doktorgradsavhandling. Bergen: Universitetet i Bergen. 178 s.

- Rauset, Margunn (2019): *Bokmålsordboka og Nynorskordboka – einægga, toegga eller siamesiske tvillinger?* I: *LexicoNordica* 26, 155–175.
- Rauset, Margunn (2022a): Brukarmedverknad i utvikling av nettsida ordbøkene.no. I: *LexicoNordica* 29, 97–118.
- Rauset, Margunn (2022b): *Frasar til besvær? Studiar av norm og bruk i norsk fraseologi*. Doktorgradsavhandling. Bergen: Universitetet i Bergen. 440 s.
- Rauset, Margunn (2025): *Sluttrapport. Revisjon av Bokmålsordboka og Nynorskordboka*. Universitetet i Bergen. <<https://hdl.handle.net/11250/3187459>> (september 2025).
- Selback, Bente (2020): «Å nei, det ordet er ikkje lov på nynorsk!» Eller ...? Om parallell redigering av to norske ordbøker. I: Caroline Sandström, Ulla-Maija Forsberg, Charlotta af Hällström-Reijonen & Klaas Ruppel (red.): *Nordiska studier i lexicografi* 15. Helsingfors: Nordisk förening för lexicografi. 297–305.
- Sjo, Klara (2025): Ny ordklasse – nye brukergrupper: Om brukertilpassing i ordbøkene.no. I: Margunn Rauset, Gyri Smørdal Losnegaard & Hanne Lauvstad (red.): *Nordiske studier i lexicografi* 17. Bergen: Nordisk forening for lexicografi.
- Språkrådet (2017): *Prosjektsøknad – revisjon av Bokmålsordboka og Nynorskordboka*. Upublisert.
- Språkrådet (2021): *Retningslinjer for normering av bokmål og nynorsk*. <<https://sprakradet.no/wp-content/uploads/retningslinjer-for-normering-2021-bokmalsversjon.pdf>> (mars 2025).
- Aadland, Emma Josefin Ölander (2025): Kjønnrepresentasjon og -fremstilling i *Bokmålsordbokas* (BOB) brukseksempel. I: *LexicoNordica* 32 (dette bindet).

SELBACK, SJO, KARLSEN & BERG-OLSEN

Bente Selback
leksikograf
Universitetet i Bergen
Postboks 7805
NO-5020 Bergen
bente.selback@uib.no

Klara Sjø
leksikograf
Universitetet i Bergen
Postboks 7805
NO-5020 Bergen
klara.sjo@uib.no

Knut E. Karlsen
seniorrådgiver, ph.d.
Språkrådet
Postboks 1573 Vika
NO-0118 Oslo
knut.e.karlsen@sprakradet.no

Sturla Berg-Olsen
seniorrådgiver, dr.art.
Språkrådet
Postboks 1573 Vika
NO-0118 Oslo
sturla.berg-olsen@sprakradet.no